

SLO beschrijft good practices die de aansluiting havo-hbo verbeteren 'Kijk voor je leerlingen verder dan het eindexamen'

Iedereen is gebaat bij de juiste student op de juiste plek. In de eerste plaats de student zelf, maar ook onderwijsinstelling en samenleving hebben profijt van een juiste studiekeuze. SLO verzamelde inspirerende voorbeelden uit de praktijk en stelt deze *good practices* nu via de site beschikbaar.

DOOR BRIGITTE BLOEM

Om voortijdige uitval of tijdrovend switchen te voorkomen is het zaak dat scholen in het voortgezet onderwijs leerlingen goed voorbereiden op het vervolg van hun loopbaan. Voor havisten betekent dat doorgaan een hbo-opleiding. Met het project Schakelpunt verzamelde SLO bestaande initiatieven om de aansluiting havo-hbo te verbeteren. Het resultaat van dit project is nu beschikbaar via de website van SLO. De beschreven *good practices* laten zien dat er meerdere wegen naar Rome leiden. Maar in alle gevallen blijkt het lucratief als voortgezet onderwijs, vervolgonderwijs en arbeidsmarkt samen optrekken.

Met de beschrijving van verschillende initiatieven wil SLO zoveel mogelijk scholen inspireren. Marc: 'We laten zien wat scholen nu al doen en dat zoiets mogelijk is in de schooleigen ruimte.'

Were Di Valkenswaard geeft prominente rol aan LOB

Scholengemeenschap Were Di heeft loopbaanoriëntatie volledig ingebed in de school. De begeleiding van LOB wordt in de eerste lijn uitgevoerd door mentoren. Omdat alle vakdocenten in principe ook mentor zijn, krijgen alle medewerkers een professionaliserings-traject aangeboden. Ook alle nieuwe collega's krijgen een training in het voeren van LOB-gesprekken. Alle mentoren hanteren een gestructureerde LOB-lesmethode. Het gaat de school er bij LOB om dat leerlingen competenties ontwikkelen voor een loopbaankeuze. Zo krijgen leerlingen zicht op het keuzeprocess, waarbij competenties, interesses, kwaliteiten en keuzestrategieën in kaart worden gebracht. De school organiseert daartoe verschillende activiteiten binnen en buiten de school, voor de individuele leerling en voor de hele jaarlaag. Leerlingen verwerken dit in hun digitale loopbaanportfolio. De school beschikt over vier decanen. Zij zijn geen (school)vakdocenten, maar HRM-opgeleide loopbaanbegeleiders en speciaal aangesteld voor het LOB-programma. De school monitort met behulp van vensters.nl en gesprekken met oud-leerlingen bovendien systematisch het studiesucces/uitval van oud-leerlingen op de vervolopleidingen.

Marc den Elzen

Marc den Elzen is projectleider Schakelpunt havo-hbo bij SLO. Marc en zijn collega's, leerplanontwikkelaars Emiel de Kleijn en Ange Taminiau, onderzochten inspirerende voorbeelden die bijdragen aan het verbeteren van de aansluiting. Het gaat om scholen die verder kijken dan het eindexamen. 'Doel is niet het diploma, doel is de carrière van de leerling, om te beginnen in het vervolgonderwijs,' vindt Marc. 'Van belang is dat er in het curriculum voldoende praktijkgerichte componenten zitten. Daarmee krijgt elke leerling een steeds beter beeld van wat hem of haar past.'

Profielwerkstuk op Pieter Groen slaat brug tussen havo en hbo

Het Pieter Groen in Katwijk koppelt vanaf de onderbouw de eigen praktijk(ervaring) van de leerling aan het 'schoolleren'. In het kader van 'Ondernemend Leren' wordt op gestructureerde wijze het leven van buiten de school naar binnen gehaald. In de bovenbouw wordt dit doorgetrokken en werken de leerlingen aan een profielwerkstuk met als basis een maatschappelijk/praktisch probleem, vaak uit de eigen leefomgeving. Hbo-vaardigheden als kritisch denken, samenwerken aan een praktijkgerichte opdracht, toewerken naar een oplossing, presenteren en vertalen naar een opdrachtgever worden geoefend tijdens de totstandkoming van het profielwerkstuk, dat daarmee het karakter van 'meesterproef' krijgt. De werkwijze van het Pieter Groen leidt tot profielwerkstukken waar de gemeente Katwijk, de school of andere lokale organisaties daadwerkelijk wat aan hebben en dat is nu juist wat havisten motiveert.

Daarnaast onderzoeken we welke lessen we uit alle ervaringen mee kunnen nemen in landelijke curriculumaanpassingen.' Marc realiseert zich dat je als havo-school onmogelijk volledig zicht kunt bieden op alle vervolgopleidingen. 'Maar je kunt wel zo goed mogelijk toewerken naar een soepele aansluiting, waarbij ook het hbo een duidelijke rol heeft. Vaak gaat het letterlijk om samenwerkingsverbanden tussen havo en hbo-instellingen, maar soms is het vooral invulling geven aan het schooleigen curriculum.' Vanuit zijn functie als projectleider Schakelpunt raadt Marc middelbare scholen aan om te inventariseren wat er op de eigen school gedaan wordt op het gebied van aansluiting. 'Kijk of de activiteiten elkaar aanvullen en of er lacunes zijn. Losse activiteiten zetten minder zoden aan de dijk dan een gestructureerd, samenhangend en doorlopend aanbod. Er kan veel binnen de huidige structuur en regelgeving, vaak meer dan scholen doorgaans denken en durven.'

Schoolbeleid

Cruciaal voor havisten, stelt curriculumontwikkelaar Emiel de Kleijn, is de koppeling tussen wat ze op school leren en waar dat in de studie en later in de beroepspraktijk toe leidt. 'Dat is wat havisten motiveert', aldus Emiel. Het gaat erom leerlingen betekenisvolle ervaringen op te laten doen. Dat kan zowel via vakinhoud als door het oefenen van vaardigheden. Emiel: 'Belangrijk is dat je als school kijkt naar je populatie leerlingen en naar wat er in de directe omgeving aan samenwerking met hbo en/of het lokale bedrijfsleven en andere lokale organisaties mogelijk is.'

'Het allerbelangrijkste', vult collega Ange Taminiau aan, 'is dat er schoolbeleid aan ten grondslag ligt, zodat docenten gefaciliteerd kunnen worden. Naast vakdocent worden ze immers op sommige momenten loopbaancoach voor de leerling. Dat vraagt van een docent de expertise om het eigen vak te kunnen verbinden met beroepsopleidingen en arbeidsmarktperspectieven. Samenwerking met vakgenoten binnen en buiten school is hierbij van groot nut.'

Ange Taminiau

Betekenisvolle opdrachten

Volgens de drie SLO-medewerkers is de gemiddelde havist behoorlijk toepasingsgericht. 'Havo-leerlingen willen zich bezighouden met concrete zaken', zegt Emiel. 'Door betekenisvolle opdrachten raken leerlingen gemotiveerd. Dat kan bijvoorbeeld door het profielwerkstuk veel meer te gebruiken als voorbereiding op het vervolgonderwijs. Ook prominente aandacht voor loopbaanoriëntatie (LOB) draagt bij aan betere aansluiting. Denk bovendien aan initiatieven als de vakhavo, het Technasium met het vak Onderzoek & Ontwerpen (O&O), de business schools, of het geïntegreerde bètavak Natuur, Leven en Technologie (NLT). Dat zijn allemaal curriculumonderdelen die betekenisvol zijn met het oog op vervolgonderwijs en beroepsleven.'

Ange vervolgt: 'In het kader van verbetering van de aansluiting is het ook van belang om leerlingen keuzes te leren maken. Creëer situaties waarin ze moeten kiezen en waarop ze vervolgens kunnen reflecteren. Uit gesprekken met onder meer de verenigingen van schooldecanen en loopbaanbegeleiders kwam deze wens nadrukkelijk naar voren.'

'Laat ook doorstroombmogelijkheden naar het mbo zien', adviseert Marc. 'Leerlingen die met de hakken over de sloot de havo-eindstreep halen, worden in het hbo nogal eens geconfronteerd met een bepaalde werkhouding die hun niet past. Zo'n leerling is misschien meer op z'n plaats in het mbo. In hoeverre de initiatieven switch en uitval op het hbo verminderen is lastig te bepalen, omdat dit ook door tal van andere factoren wordt beïnvloed. 'Maar', zo heeft Emiel ervaren, 'bij alle initiatieven die zijn onderzocht waren de leerlingen gemotiveerd. Welke docent wordt daar nou niet blij van!' ●

Emiel de Kleijn

Oefenen studievaardigheden bevordert doorstroom havo-hbo in Noord-Nederland

In Noord-Nederland werken vo-scholen en drie hogescholen samen om havo-leerlingen te ondersteunen in het ontwikkelen van studievaardigheden die nodig zijn in het hbo. Docenten vo en hbo ontwikkelden gezamenlijk 'De Generieke studievaardigheden set voor doorstroom havo-hbo'. Tien studievaardigheden zijn uitgewerkt volgens een vast stramien: verschil havo-hbo, gewenste startkwalificaties en praktische uitwerkingen. Inmiddels zijn twee vaardigheden, 'onderzoeken' en 'verslagen schrijven', uitgewerkt in een doorlopende leerlijn van havo 1 tot hbo 1. Onderdeel van de set is de handreiking 'De havo-leerling studievaardig'. Deze handreiking helpt scholen bij het op structurele wijze implementeren van de studievaardigheden in het curriculum. Daarbij is een praktisch hulpmiddel voor havoteams ontwikkeld, de zogenaamde nulmeting studievaardigheden. Deze brengt per leerjaar en per vak in kaart welke studievaardigheden al voldoende aan bod komen en welke meer aandacht verdienen in het curriculum. De set is geschreven vanuit een gedeelde taal (havo-hbo) en heeft een praktische insteek. Er worden telkens nieuwe onderdelen toegevoegd.

► De in dit artikel genoemde initiatieven zijn, evenals alle andere door SLO onderzochte initiatieven, uitgebreid beschreven op slo.nl/schakelpunt. In veel gevallen is het ontwikkelde materiaal digitaal beschikbaar voor collega-scholen. Zie bijvoorbeeld havohbo.nl voor het initiatief in Noord-Nederland.